

Гапон В. В.

кандидат педагогічних наук, начальник відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, v.gapon@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Шараєвська М. І.

завідувач сектора галузевої статистичної звітності відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, m.sharaevska@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8605-2404>

Дерепа Т. С.

науковий співробітник сектора фінансово-економічної звітності відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, t.derepa@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1283-7671>

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ДОСТУПНОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. Освіта дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної освіти України. У статті виконано аналіз показників доступності загальної середньої освіти для осіб з ООП відповідно до Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні. Наведено дані щодо стану спеціальної та інклюзивної освіти за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. на основі офіційної статистичної звітності, визначено тенденції, ключові досягнення й можливі виклики на шляху реалізації цілей зазначеної Стратегії. Досліджено нормативно-правову базу у сфері інклюзивної та спеціальної освіти. Обґрунтовано пропозиції до статистичних форм щодо формування показників доступності загальної середньої освіти для осіб з ООП, що потребує подальшого аналізу відповідності цих показників завданням Цілей сталого розвитку (ЦСР), індикаторам результативності Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на 2023–2030 роки й показникам звітності статистичної організації Європейської комісії (Євростату) тощо. Розглянуто питання розподілу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з ООП у 2024 р. Запропоновано для розрахунку показника результативності у звітах про використання цих коштів виокремлювати чисельність здобувачів освіти з ООП, у т. ч. осіб з інвалідністю, які під час інклюзивного навчання отримали додаткові послуги за кошти цієї субвенції. Актуальність теми статті зумовлена підвищеною увагою та запитом суспільства щодо необхідності включення осіб з ООП в освітній процес і надання їм якісних освітніх послуг.

Ключові слова: особа з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, інклюзивні класи, спеціальні класи, спеціальні заклади, навчально-реабілітаційні центри, показники результативності, субвенція.

JEL classification: I21, I22, I24, Y10.

DOI: 10.32987/2617-8532-2024-3-29-48.

Україна визнає важливість рівних прав і можливостей для всіх громадян, у т.ч. для осіб з особливими освітніми потребам (ООП). Одним із основних напрямів роботи Міністерства освіти і науки України (МОН) є забезпечення рівних можливостей та доступу до якісної освіти, створення безбар'єрного простору освітньої системи для кожного її учасника.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» від 25.04.2023 № 372-р [1] затверджено план заходів та показники результативності, які передбачають усунення бар'єрів у шести основних напрямках: фізичному, інформаційному, цифровому, суспільному та громадському, освітньому, економічному.

Реалізація освітньої безбар'єрності передбачає такі стратегічні цілі: надання можливості дорослим, молоді та дітям використовувати всі види й форми освіти, задоволення особливих освітніх потреб усіх учасників освітнього процесу, створення інклюзивного освітнього середовища.

Освіта має бути якісною й доступною для кожного. З цією метою в закладах освіти формується інклюзивне освітнє середовище, розробляються нові освітні програми, учителі підвищують рівень педагогічної майстерності тощо.

У рамках виконання плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року МОН розроблено проєкт Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання

на 2023–2030 роки [2], який містить 3 стратегічні цілі, 14 операційних цілей і показники результативності до кожної операційної цілі. На основі цієї стратегії МОН також підготовлено проєкт плану заходів на 2024–2026 роки з реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2030 року [3]. План заходів покликаний забезпечити отримання кожною особою гарантованих державою освітніх послуг, спрямованих на розкриття її потенціалу, максимальний розвиток та соціалізацію, з урахуванням її індивідуальних можливостей і потреб.

Окрім того, у МОН розпочато роботу над Концепцією трансформації спеціальної освіти на 2024–2030 роки та запропоновано для громадського обговорення проєкт Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Практика навчання дітей з ООП не зменшує ролі спеціальної освіти й засвідчує, що потенціал спеціальних закладів освіти для дітей із різними порушеннями розвитку не повинен бути втрачений, а має стати ресурсом для розвитку інклюзивного навчання. Україна прагне побудувати ефективну систему спеціальної освіти, яка дасть змогу дітям з ООП, у т.ч. з інвалідністю, досягти максимального потенціалу розвитку в результаті надання якісних освітніх, корекційно-розвиткових і реабілітаційних послуг, зокрема за умови виховання в родині.

В ЄС ще в 1996 р. створено Європейське агентство з особливих потреб та інклюзивної освіти як платформу для співпраці у сфері інклюзивної освіти країн-членів ЄС і країн-партнерів. Агентство пропонує

країнам-членам можливість навчатись одна в одній, реалізує короткострокові й довгострокові програми. На офіційному сайті зазначеного агентства розміщено багато публікацій, присвячених інклюзивній освіті. Так, директор Європейського агентства з особливих потреб та інклюзивної освіти Коп Й. В. Мейер, керівник проєктів Антоула Кефалліну, консультант Сімоні Сімеоніду проаналізували наукові дані щодо інклюзивної освіти та її впровадження в європейських країнах [4]. Результати дослідження доводять, що інклюзивна освіта допомагає забезпечити якісну освіту та подальшу соціальну інтеграцію. Автори дійшли висновку, що, незважаючи на численні результати досліджень щодо інклюзії, не всі зацікавлені сторони, залучені до освіти, мають чітке й загальне розуміння цінності, яку вона становить, переваг, які вона може надати всім учням і вчителям, шляхів її реалізації та системних змін, що потрібно впроваджувати. У 2022 р. вказане агентство випустило звіт «Зміна ролі спеціаліста з надання послуг підтримки інклюзивної освіти» [5]. У звіті містяться пропозиції щодо подолання розриву між дослідженнями, політикою й практикою інклюзивної освіти. Пропонується розробити індикатори для моніторингу інклюзії на всіх рівнях, визначити основні критерії впровадження інклюзивної освіти в школах і вдосконалити процеси моніторингу та досягнень (академічних, соціальних тощо).

Вагомий внесок у розвиток інклюзивної освіти в Україні зроблено Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних

наук України. Заслужують на увагу результати фундаментального дослідження «Науково-теоретичні основи моделювання інклюзивного освітнього середовища» (2021–2023 рр.) за напрямом «Освіта дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання», які висвітлено в статті Н. Ярмоли [6]. У публікації проведено аналіз стану впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти та окреслено основні напрями його реалізації. Обґрунтовано концептуальну основу моделювання інклюзивного освітнього середовища й визначено його зміст. У контексті євроінтеграційних змін ці напрацювання є принципово важливими, а головну увагу в них приділено освітнім труднощам і необхідній підтримці для їх подолання. На основі системного підходу автором уточнено й поглиблено уявлення про структурні компоненти моделі інклюзивного освітнього середовища, як-от: цільовий (цілі, принципи, завдання організації інклюзивного освітнього середовища); змістовий (функції, основні напрями діяльності педагогів); операційно-дієвий (етапи, форми, методи, умови); результативний (критерії, показники ефективності діяльності закладу освіти).

Дослідженням загальнотеоретичних проблем інклюзивної освіти займається ряд учених Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, зокрема А. Колупаєва, О. Таранченко [7], Т. Сак [8]. У працях цих учених розкрито загальнотеоретичні проблеми з вказаної тематики, визначаються концептуальні підходи та науково-методичні засади організації навчання осіб з ООП в умовах інклюзивного навчання.

У статті К.Тороп, Н.Ярмоли [9] велика увага приділяється питанню зміни підходів до організації надання освітніх послуг дітям з ООП і соціально-психологічних умов інклюзивного освітнього середовища. Дослідники наголошують, що реалізація компетентнісного підходу в організації навчального процесу для дітей з ООП вимагає проектування освітнього процесу по-новому та стосується не лише змісту освіти, а й формування в учнів певних навичок для життя та діяльності в соціумі.

Н.Софій і Ю.Найда розробили посібник «Інклюзивне навчання: інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти» [10] у рамках проекту «Інклюзивна реформа шкільної освіти в Україні: впровадження найкращих світових практик». Зазначений проєкт реалізується громадською організацією «Волонтерський рух "Спільна допомога"» за підтримки Посольства США в Україні. У посібнику розглянуто досвід інклюзивного навчання в США та інших країнах, визначено особливості організації освітнього процесу, надано рекомендації асистенту вчителя й команді психолого-педагогічного супроводу дитини, наведено індивідуальні програми розвитку та моніторинг успіхів, розкрито особливості інструментів онлайн-освіти.

Науковці ДНУ «Інститут освітньої аналітики» А. О. Литвинчук, Г. М. Терещенко, А. В. Кир'янов, І. С. Гайдук [11] дослідили сучасне інформаційне забезпечення системи інклюзивної освіти в Україні, зокрема автоматизовану систему «Інклюзивно-ресурсний центр» (АС «ІРЦ»). Автори зазначають, що за допомогою АС «ІРЦ» педагоги ЗЗСО й закладів дошкільної осві-

ти можуть складати індивідуальні програми розвитку для дітей з ООП, використовуючи висновки фахівців інклюзивно-ресурсного центру.

Нами було проаналізовано дані офіційної статистичної звітності у сфері загальної середньої освіти та виконано розрахунок показників результативності зі створення безбар'єрного простору в Україні на 2023–2024 рр. (табл. 1).

У нашій країні, як і в усьому світі, з різних причин зростає чисельність дітей із відхиленнями в розвитку (рис. 1).

Наведені дані свідчать про збільшення чисельності дітей з ООП у 2023/2024 н.р. майже в 1,5 рази порівняно з 2014/2015 н.р. Ця негативна динаміка може погіршуватися, що нерозривно пов'язано з військовими діями в Україні.

Чисельність учнів з ООП у спеціальних закладах, спеціальних, інклюзивних і звичайних класах ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н.рр. відображено на рис. 2.

У 2023/2024 н.р. із загальної чисельності учнів з ООП у спеціальних ЗЗСО середню освіту здобували 34 010 осіб (38,16%), у спеціальних класах – 4 363 особи (4,89%), в інклюзивних класах – 40 147 осіб (45,04%), у звичайних класах – 1 502 особи (1,69%); учнів, які навчалися індивідуально, налічувалося 9 107 осіб (10,22%), із них за формою педагогічного патронажу – 8 551 особа (9,59%).

За останніх п'ять років чисельність учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилася в 2,2 рази – з 18 643 осіб у 2019 р. до 40 147 осіб у 2024 р.

Динаміку частки учнів з ООП у спеціальних закладах, спеціальних,

Таблиця 1

Показники результативності зі створення безбар'єрного простору в Україні на 2023–2024 рр.

Назва показника	2023	2024
Стратегічна ціль 1: Отримання кожною особою гарантованих державою освітніх послуг, спрямованих на розкриття її потенціалу, максимальний розвиток і соціалізацію, з урахуванням її індивідуальних можливостей та потреб		
Частка осіб з ООП, у т. ч. з інвалідністю, які отримують освітні послуги за місцем проживання/перебування, %	1,13	1,31
Частка дітей, які перебувають на педагогічному патронажі, %	20,04	16,85
Стратегічна ціль 2: Отримання кожною особою якісних освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб у комфортному, безпечному, безбар'єрному, дружньому до кожного учасника освітнього процесу інклюзивному освітньому середовищі		
Частка ЗЗСО, в яких створено інклюзивне освітнє середовище відповідно до потреб здобувачів освіти, %	54,04	57,95
Кількість осіб з ООП, у т. ч. з інвалідністю, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) ЗЗСО, осіб	33 861	40 147
Кількість осіб з інвалідністю, які здобувають освіту у ЗЗСО, осіб	72 074	72 487
Кількість осіб з ООП, у т. ч. з інвалідністю, які здобувають освіту в спеціальних класах (групах), осіб	4 770	4 363
Кількість осіб з ООП, у т. ч. з інвалідністю, які здобувають освіту в спеціальних ЗЗСО, осіб	34 029	34 010

Складено авторами за даними форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2022/2023– 2023/2024 н. рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>).

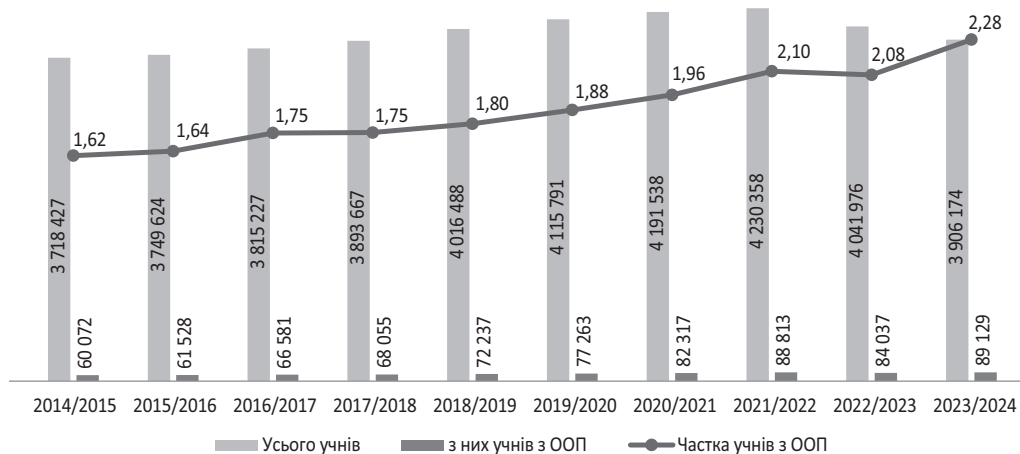

Рис. 1. Динаміка чисельності учнів з ООП порівняно із загальною чисельністю учнів за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, %

Побудовано авторами за даними форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>).

інклюзивних і звичайних класах ЗЗСО в розрізі регіонів на початок 2023/2024 н. р. наведено на рис. 3.

Учні інклюзивних класів та учні спеціальних закладів становлять більшість у загальній чисельності

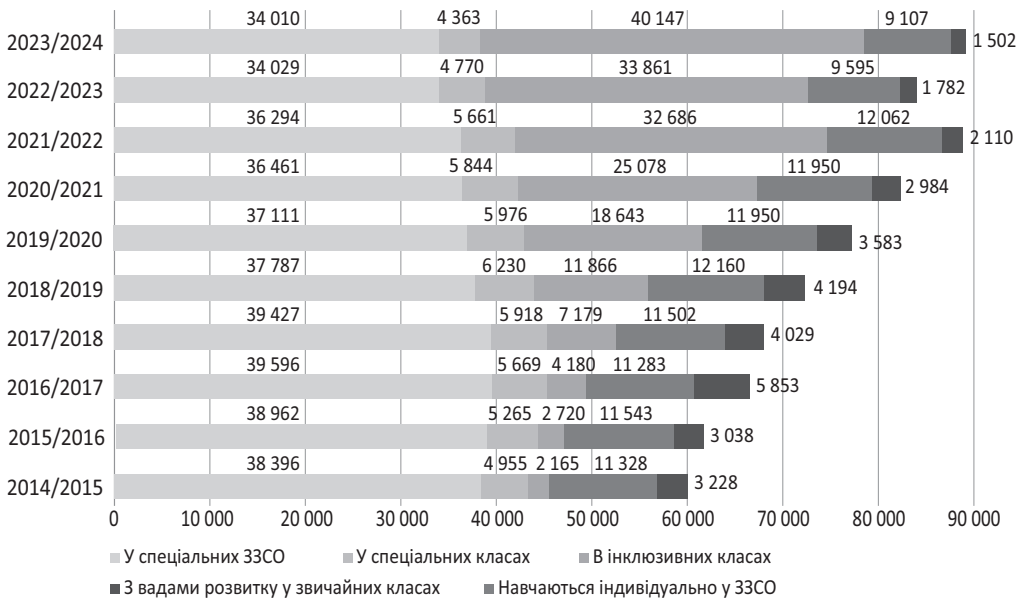

Рис. 2. Чисельність учнів з ООП у спеціальних ЗЗСО, спеціальних, інклюзивних та звичайних класах ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб

Побудовано авторами за даними форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>).

учнів з ООП у всіх регіонах. У дев'яти областях відсоток учнів у спеціальних ЗЗСО перевищує частку учнів в інклюзивних класах. Найвищий відсоток учнів у спеціальних ЗЗСО спостерігається в м. Києві (55,7%), Харківській (53,4%), Миколаївській (44,7%), Запорізькій (43,3%), Сумській (41,5%) областях; в інклюзивних класах – у Луганській (81,1%), Івано-Франківській (63,7%), Закарпатській (61,2%), Чернівецькій (57,5%), Житомирській (55,9%), Київській (55,6%) областях.

Розглянемо співвідношення учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО та в спеціальних ЗЗСО (рис. 4).

За період 2014/2015–2023/2024 н. рр. простежується істотне збільшення учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО та їх зменшення в спеціальних закладах. Так, у 2023/2024 н. р. в

Україні чисельність учнів з ООП в інклюзивних класах (40 147 осіб) уперше перевищила чисельність учнів, які навчаються в спеціальних ЗЗСО (34 010 осіб), що становить 45,04 і 38,16% загальної чисельності учнів з ООП відповідно. Загалом за 10 років частка учнів у спеціальних ЗЗСО скоротилася на 25,76%, а учнів в інклюзивних класах зросла на 41,44%. Істотне збільшення чисельності учнів в інклюзивних класах спостерігається з 2017/2018 н. р., що обумовлено запровадженням субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з ООП.

Кількість ЗЗСО, в яких організовано інклюзивне навчання, упродовж останніх років постійно зростала (рис. 5).

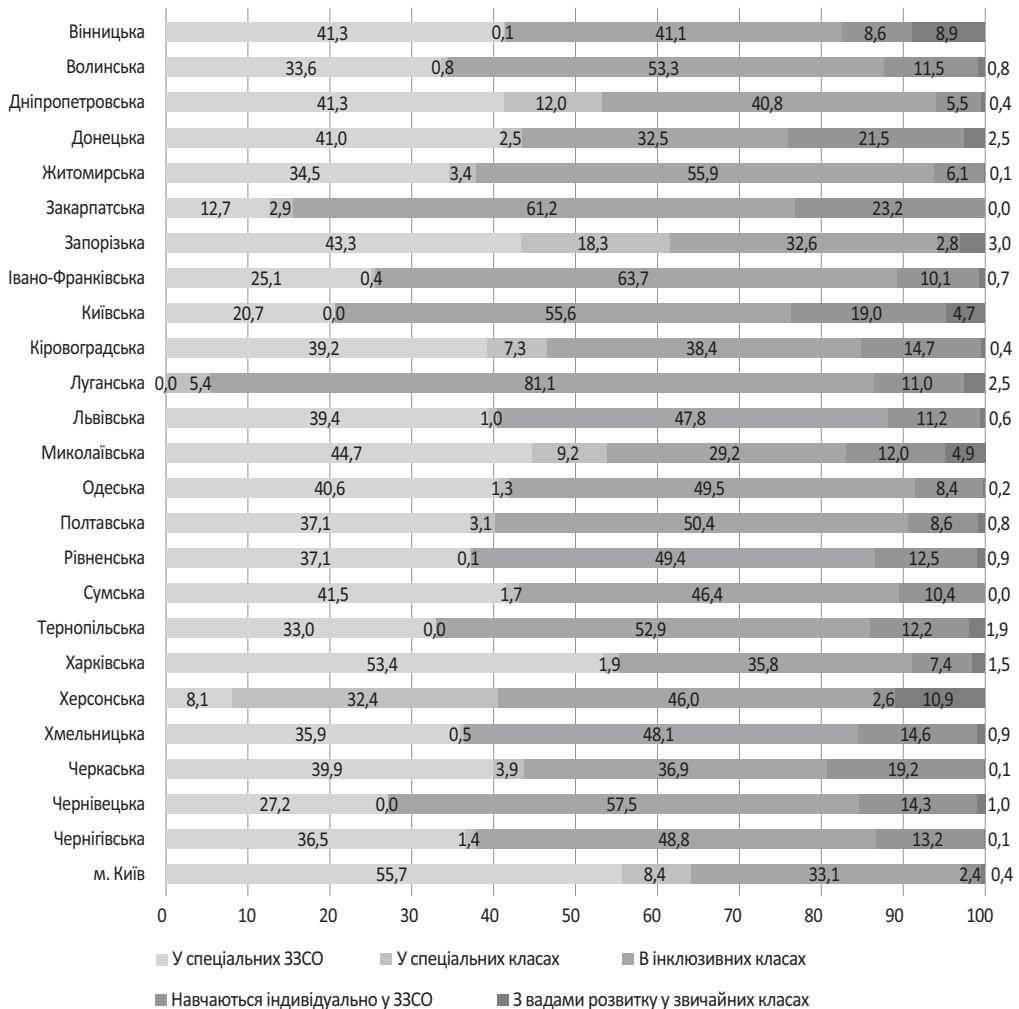

Рис. 3. Динаміка частки учнів з ООП у спеціальних ЗЗСО, спеціальних, інклюзивних та звичайних класах ЗЗСО в розрізі регіонів на початок 2023/2024 н. р., %

Побудовано авторами за: [12; 13].

У 2016/2017 н.р. частка ЗЗСО, в яких організовано інклюзивне навчання, становила 9,07%, у 2023/2024 н.р. – 57,95%, тобто зросла на 48,88%.

На початок 2023/2024 н.р. в Україні функціонувало 1 375 опорних ЗЗСО, в яких було створено 3 108 інклюзивних класів. У таких класах опорних ЗЗСО навчалася 8 396 учнів з ООП, що становить 20,91% загаль-

ної чисельності учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО (40 147 осіб).

Більш ніж половина учнів з ООП навчалися в інклюзивних класах опорних ЗЗСО в Кіровоградській (54,95%) області та понад третину – у Полтавській (38,81%), Вінницькій (32,68%), Чернівецькій (32,19%), Сумській (31,50%) областях. Найменше учнів з ООП навчалася в інклюзивних класах опорних ЗЗСО Дніпропетровської

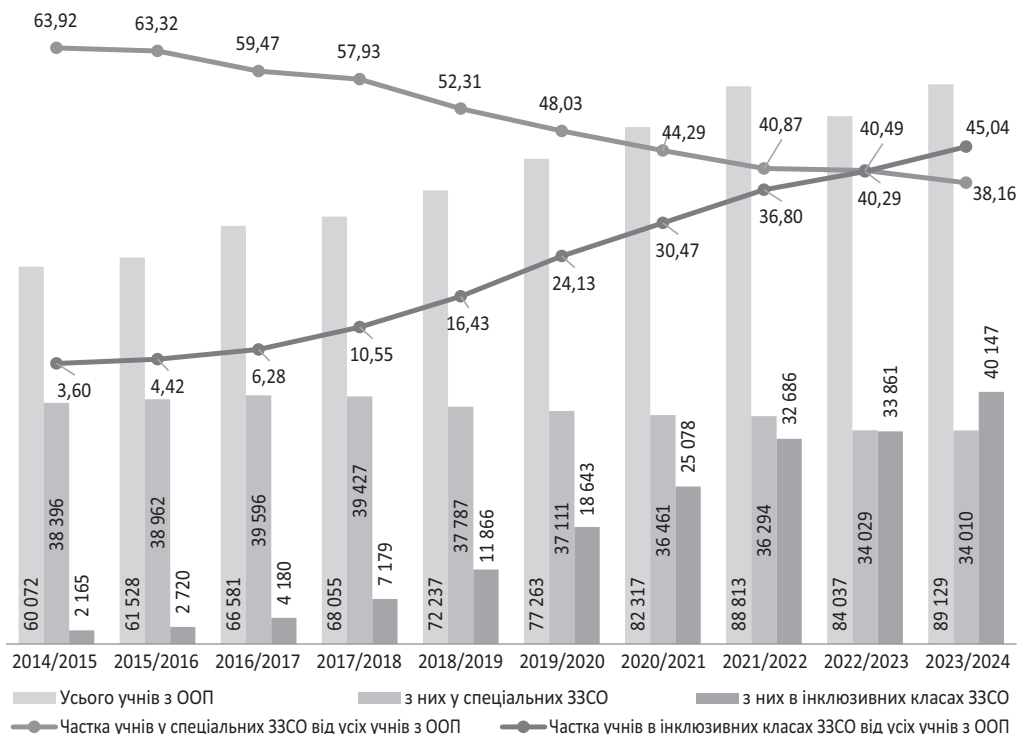

Рис. 4. Динаміка чисельності учнів з ООП у спеціальних ЗЗСО та інклюзивних класах ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. pp., осіб, %

Побудовано авторами за даними зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2014/2015–2023/2024 н. pp. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitchna-diyalnist/analitika>).

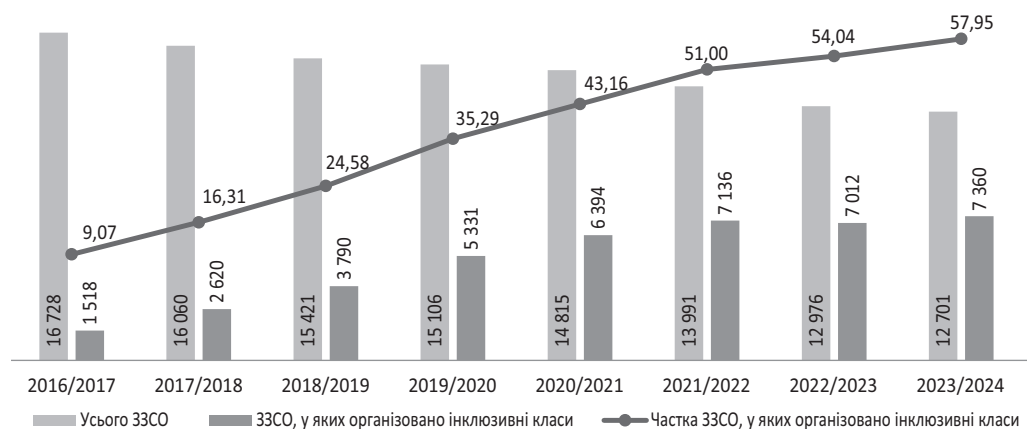

Рис. 5. Динаміка кількості ЗЗСО, в яких організовано інклюзивні класи, за період 2016/2017–2023/2024 н. pp., од., %

Побудовано авторами за даними форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2016/2017–2023/2024 н. pp. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitchna-diyalnist/analitika>).

(8,54 %), Запорізької (12,03 %), Львівської (13,82 %) областей.

Розвиток інклюзивної освіти не зменшує значення спеціальної освіти. У спеціальних закладах освіти можуть навчатися діти з ООП, які мають порушення слуху, зору, інтелектуального розвитку, опорно-рухового апарату й тяжкі порушення мовлення. Спеціальна школа та навчально-реабілітаційний центр (НРЦ) можуть мати у своєму складі пансіон, дошкільні підрозділи, надавати освітні й корекційно-розвиткові послуги.

На початок 2023/2024 н. р. функціонувало 286 спеціальних ЗЗСО (з них 76 НРЦ), де навчалося 34 010 учнів, працювало 8 683 вчителі. Серед цих учнів найбільшу частку становили діти з інтелектуальними порушеннями – 38,4 % (13 060 учнів). У НРЦ навчалося 25 % (8 490 учнів) із такими порушеннями; глухі діти становили 10 % (3 397 учнів), діти зі зниженим

зором – 10,6 % (3 603 учні), з тяжкими порушеннями мовлення – 9,1 % (3 084 учні), зі зниженим слухом – 3,7 % (1 258 учнів), із порушеннями опорно-рухового апарату – 2,6 % (879 учнів). Сліпі діти (157 учнів) і діти із затримкою психічного розвитку (82 учні) разом становили 0,6 %.

Динаміку чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО, учителів та кількості спеціальних ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. наведено на рис. 6.

За 10 років кількість спеціальних ЗЗСО зменшилася на 52 заклади, або 15,38 %, а порівняно з довоєнним 2021/2022 н. р. – на 24 заклади. Чисельність учителів у спеціальних ЗЗСО скоротилася на 850 осіб, учнів – на 2 284 особи. Істотно менше спеціальних закладів стало в регіонах, які було окуповано, а саме в Донецькій (на 8 од.), Херсонській (на 6 од.), Луганській (на 4 од.) областях.

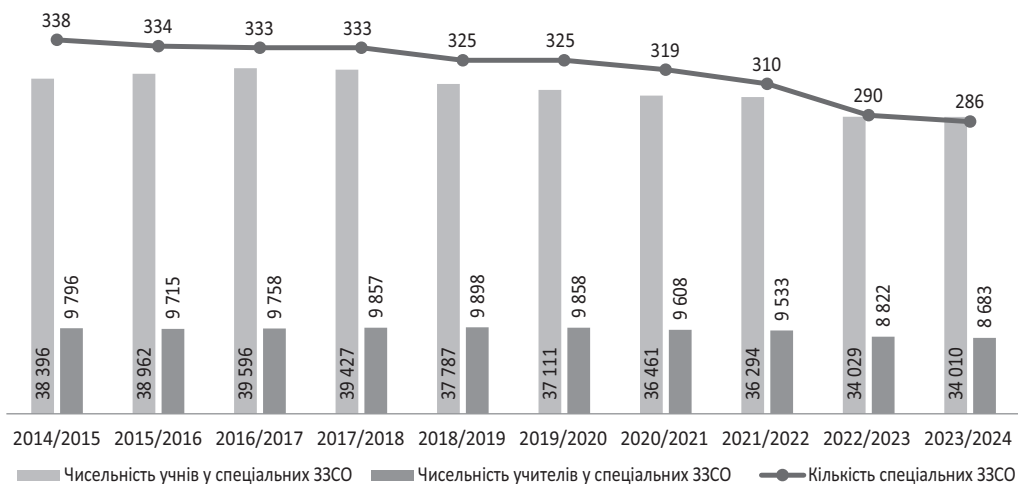

Рис. 6. Динаміка чисельності учнів, учителів та кількості спеціальних ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, од.

Побудовано авторами за даними зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>).

На початок 2023/2024 н.р. серед спеціальних ЗЗСО було 240 закладів, які мають у своєму складі пансіон (інтернат), що становить 83,92%. У цих закладах навчалося 27 754 учні (з них 2 109 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, 5 586 учнів, які приходять тільки на навчання; 1 383 дитини дошкільного віку, з них 25 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування). У семи областях усі спеціальні ЗЗСО мають пансіон, а саме в Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Львівській, Тернопільській та Черкаській. У м. Києві пансіон мають лише 46% спеціальних ЗЗСО.

Динаміку чисельності учнів та вчителів спеціальних класів, організованих у ЗЗСО, за період 2014/2015–2023/2024 н.рр. відображено на рис. 7.

За досліджуваний період кількість спеціальних класів і чисельність учнів у них зазнали незначних змін, а чисельність учителів зменшилася майже

у 2,4 раза. На початок 2023/2024 н.р. у 489 класах навчалися 4 363 учні та працювали 1 263 вчителі.

Учні у ЗЗСО здобувають освіту за інституційною та індивідуальною формами навчання. В умовах сьогодення індивідуальна форма навчання набуває більшої ваги, що й відображено серед показників результативності. Розподіл учнів ЗЗСО за індивідуальною формою здобуття освіти, у т.ч. учнів, які перебувають на педагогічному патронажі, на початок 2021/2022–2023/2024 н.рр. наведено в табл. 2.

У закладах ЗЗСО чисельність учнів з ООП, які навчалися за індивідуальною формою навчання, протягом 2021/2022–2023/2024 н.рр. зменшилася на 2 955 осіб, із них за формою педагогічного патронажу – на 3 221 особу. За сімейною (домашньою) та екстернатною формами навчання вона, навпаки, збільшилася – на 211 і 55 осіб відповідно. Частка осіб, що навчалися за формою педагогічного

Рис. 7. Динаміка кількості спеціальних класів, організованих у ЗЗСО, та чисельності учнів і вчителів у них за період 2014/2015–2023/2024 н.рр., од., осіб
 Побудовано авторами за даними зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2014/2015–2023/2024 н.рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>).

**Чисельність учнів ЗЗСО за індивідуальною формою здобуття освіти,
у т. ч. учнів, які перебувають на педагогічному патронажі,
на початок 2021/2022–2023/2024 н. рр., осіб**

Форма здобуття освіти	2021/2022	2022/2023	2023/2024
ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО)			
Учні з ООП	46 858	45 238	50 756
Індивідуальна	12 062	9 595	9 107
у т. ч.			
екстернатна	53	96	108
сімейна (домашня)	237	435	448
за педагогічним патронажем	11 772	9 064	8 551
Спеціальні ЗЗСО			
Учні з ООП	36 294	34 029	34 010
Індивідуальна	1 905	1 846	2 479
у т. ч.			
екстернатна	1	27	107
сімейна (домашня)	31	201	705
за педагогічним патронажем	1 873	1 618	1 667

Складено авторами за даними форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» на початок 2021/2022–2023/2024 н. рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>).

патронажу, у загальній чисельності учнів з ООП у 2021/2022 н.р. становила 25,12 %, у 2022/2023 н.р. – 20,04, у 2023/2024 н.р. – 16,85 %.

У спеціальних ЗЗСО чисельність учнів, які навчалися за індивідуальною формою навчання, зросла на 574 особи, з них за сімейною (домашньою) – на 674 особи, екстернатною – на 106 осіб. За формою педагогічного патронажу їх чисельність скоротилася на 206 осіб. Частка учнів, що навчалися за формою педагогічного патронажу, у загальній чисельності учнів з ООП у спеціальних закладах за останні три роки становила 5,16, 4,75, 4,9 %.

Динаміку чисельності учнів з інвалідністю порівняно із загальною чисельністю учнів за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. наведено на рис. 8.

За останніх 10 років чисельність дітей з інвалідністю збільшувалася до початку військової агресії РФ із 59 642 осіб (1,6 %) у 2014/2015 н.р. до

76 455 осіб (1,81 %) у 2021/2022 н.р. У 2022/2023 н.р. учнів з інвалідністю було 72 074 особи (1,78 %), у 2023/2024 н.р. – 72 487 осіб (1,86 %).

Для надання освітніх послуг учням з ООП залучено різні категорії педагогічних працівників (табл. 3).

На початок 2023/2024 н.р. чисельність педагогічних працівників порівняно з попереднім навчальним роком зменшилася на 10 089 осіб (2,5 %). Чисельність учителів, директорів та їх заступників (без сумісників), що становить найбільшу частку в загальній чисельності педагогічних працівників (79,62 %), скоротилася на 11 921 особу (3,7 %). За іншими категоріями також спостерігалось зменшення, крім асистентів в інклюзивних класах, чисельність яких зросла на 4 193 особи (21,5 %).

Одним із показників результативності є архітектурна доступність ЗЗСО для учнів з ООП, у т.ч. з інвалідністю (табл. 4).

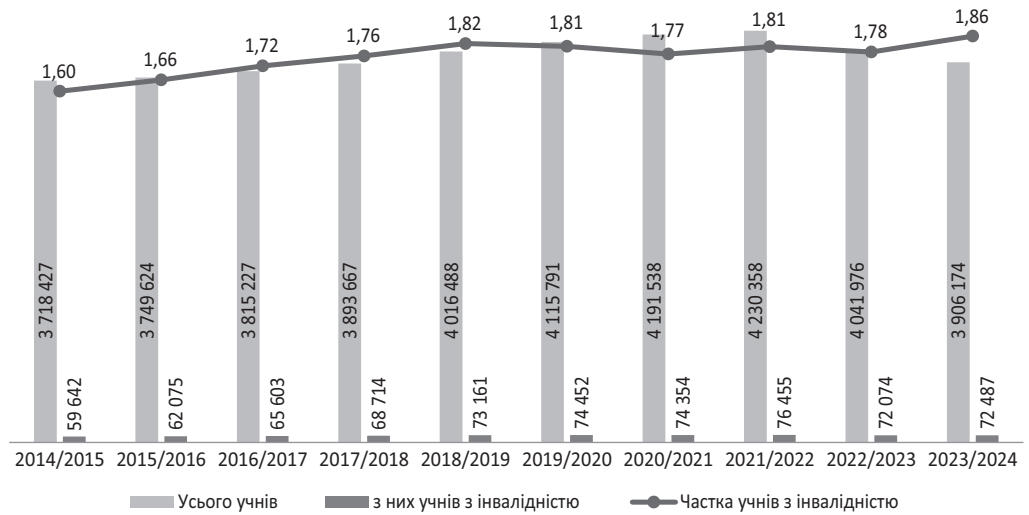

Рис. 8. Динаміка чисельності учнів з інвалідністю порівняно із загальною чисельністю учнів за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, %

Побудовано авторами за даними форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitchna-diyalnist/analitika>).

Таблиця 3

Чисельність педагогічних працівників у ЗЗСО на початок 2022/2023–2023/2024 н. рр., осіб

Категорія	2022/2023	2023/2024	Відносне відхилення, %
Загалом	402 793	392 704	-2,5
Учителі, директори ЗЗСО та їх заступники	324 609	312 688	-3,7
Практичні психологи	7 298	7 111	-2,6
Соціальні педагоги	4 161	4 146	-0,4
Асистенти в інклюзивних класах	19 469	23 662	21,5
Вихователі, які не викладають предмети в закладах	9 657	9 223	-4,5
Педагоги-організатори	9 824	9 705	-1,2
Учителі, директори, заступники директорів, вихователі (які викладають і не викладають предмети), педагоги-організатори в закладах та класах для дітей з ООП	26 761	25 177	-5,9
у т. ч. дефектологи-спеціалісти	4 260	4 257	-0,1
Учителі в логопедичних пунктах	1 014	992	-2,2

Складено авторами за формою № 83-РВК «Звіт про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» на початок 2022/2023–2023/2024 н. рр. (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitchna-diyalnist/analitika>).

У 2023/2024 н.р. учні з інвалідністю мали доступ до першого поверху в 9 712 ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО), що становить 79,79 % кількості закладів, які надали інформа-

цію про матеріально-технічну базу (12 172 од.). Безперешкодний доступ до другого поверху надавали 102 заклади, до третього – 86, до четвертого й вищих поверхів – 34 заклади.

Таблиця 4

Безперешкодний доступ учням з інвалідністю до першого поверху ЗЗСО в розрізі регіонів на початок 2023/2024 н. р., од., %

Регіон	ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО)			Спеціальні ЗЗСО		
	Усього, од.	В яких організовано безперешкодний доступ учням з інвалідністю до першого поверху		Усього, од.	В яких організовано безперешкодний доступ учням з інвалідністю до першого поверху	
		од.	%		од.	%
Вінницька обл.	600	514	85,67	18	12	66,67
Волинська обл.	529	426	80,53	8	7	87,50
Дніпропетровська обл.	799	649	81,23	28	20	71,43
Донецька обл.	267	221	82,77	7	7	100,00
Житомирська обл.	515	453	87,96	12	9	75,00
Закарпатська обл.	569	482	84,71	5	2	40,00
Запорізька обл.	370	198	53,51	15	10	66,67
Івано-Франківська обл.	555	474	85,41	7	6	85,71
Київська обл.	622	598	96,14	10	10	100,00
Кіровоградська обл.	274	250	91,24	9	8	88,89
Луганська обл.	1	-	-	-	-	-
Львівська обл.	1 083	625	57,71	19	11	57,89
Миколаївська обл.	420	386	91,90	11	11	100,00
Одеська обл.	691	577	83,50	21	17	80,95
Полтавська обл.	495	423	85,45	12	9	75,00
Рівненська обл.	528	509	96,40	13	11	84,62
Сумська обл.	340	244	71,76	12	8	66,67
Тернопільська обл.	581	404	69,54	6	3	50,00
Харківська обл.	604	352	58,28	14	9	64,29
Херсонська обл.	79	52	65,82	2	2	100,00
Хмельницька обл.	521	508	97,50	10	8	80,00
Черкаська обл.	446	399	89,46	11	11	100,00
Чернівецька обл.	335	325	97,01	6	6	100,00
Чернігівська обл.	385	290	75,32	8	7	87,50
м. Київ	563	353	62,70	22	16	72,73
Україна	12 172	9 712	79,79	286	220	76,92

Складено авторами за: [13; 14].

220 спеціальних ЗЗСО забезпечують безперешкодний доступ учням з інвалідністю до першого поверху, що становить 76,92 % всіх спеціальних ЗЗСО. До другого поверху безперешкодний доступ мають лише 11 закладів, до третього – 12, до четвертого та вищих поверхів – 2 заклади.

Важливим показником доступності освіти є відсоток учнів, які потребують підвезення й підвозяться. У ЗЗСО у 2022/2023 н.р. підвозилося 298 912 учнів (79,89 %) із 374 166 осіб, що потребують підвезен-

ня; у 2023/2024 н.р. – 334 449 учнів (85,88 %) із 389 446 осіб. У 2022/2023 н.р. підвозилося 3 128 учнів з ООП, у 2023/2024 н.р. – 3 896 осіб. Інформація про чисельність учнів з ООП, які потребують підвезення, у статистичних формах відсутня.

Для низки показників результативності реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на 2023–2030 роки дані в офіційній статистичній звітності відсутні. Пропозиції щодо внесення нових показників до форм звітності

у сфері загальної середньої освіти з метою розрахунку всіх показників результативності наведено в табл. 5.

З метою підтримки осіб з ООП, Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання використання суб-

венції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2024 році» від 09.04.2024 № 396 [18] затверджено розподіл обсягу субвенції з держав-

Таблиця 5

Пропозиції щодо нових показників у формах звітності загальної середньої освіти для визначення показників результативності Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на 2023–2030 роки

<p>Форма № ЗНЗ-1 «Звіт закладу загальної середньої освіти», затверджена наказом МОН від 30.07.2021 № 868 [15]</p>
<p>чисельність осіб з особливими освітніми потребами, у т. ч. з інвалідністю, які здобувають освіту в інклюзивних класах та спеціальних класах закладів освіти, за статтю, віком, типом закладу освіти та формою освіти, регіоном, типом місцевості (сільська/міська), за типом освітніх труднощів.</p>
<p>Форма № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», затверджена наказом МОН від 30.07.2021 № 868 [15]</p>
<p>кількість інклюзивних та/або спеціальних груп подовженого дня в закладах загальної середньої освіти; кількість закладів освіти, до роботи яких залучено фахівців інклюзивно-ресурсних центрів (за регіонами, типом закладу).</p>
<p>Зведена таблиця № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти», затверджена наказом МОН від 07.10.2021 № 1072 [16]</p>
<p>кількість закладів освіти, в яких створено інклюзивне освітнє середовище відповідно до потреб здобувачів освіти (за типом населеного пункту, регіоном, за типом закладу освіти); кількість здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у т. ч. з інвалідністю, які отримали додаткові послуги під час освіти (за статтю, типом місцевості (сільська/міська)).</p>
<p>Форма № 83-РВК «Звіт про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти», затверджена наказом МОН від 27.08.2018 № 937 [17]</p>
<p>кількість педагогічних працівників спеціальних ЗЗСО; кількість спеціальних педагогів у закладах та установах освіти; кількість асистентів учня, з них соціальних робітників та батьків (інших законних представників); кількість педагогічних працівників, які володіють компетентністю щодо організації інклюзивного навчання; кількість педагогічних працівників, які підвищили свій рівень кваліфікації з питань інклюзивного навчання, протидії насильству (домашньому насильству, булінгу, за ознакою статі тощо); кількість випускників педагогічних та інших закладів фахової передвищої та вищої освіти, працевлаштованих до ЗЗСО, які забезпечують інклюзивне навчання; кількість педагогічних працівників із числа осіб з інвалідністю (за статтю, віком, типом місцевості (сільська/міська)); кількість педагогічних працівників із числа осіб з ООП (за статтю, віком, типом місцевості (сільська/міська)); кількість працевлаштованих педагогічних працівників з особливими потребами, осіб з інвалідністю, зокрема ветеранів війни.</p>
<p>Зведена таблиця № Д-4 «Відомості про матеріально-технічну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій (без спеціальних ЗЗСО)», затверджена наказом МОН від 07.10.2021 № 1072 [16]</p>
<p>чисельність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у т. ч. з інвалідністю, які забезпечені підручниками/посібниками, іншими навчально-дидактичними матеріалами відповідно до своїх потреб (за регіонами, за типом закладу); чисельність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у т. ч. з інвалідністю, які забезпечені технічними засобами навчання відповідно до своїх потреб (за регіонами, за типом закладу); чисельність дітей з особливими освітніми потребами, які потребують підвезення.</p>

Складено авторами.

ного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з ООП відповідно до кількості осіб з ООП, які навчаються в інклюзивних групах та класах закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти станом на 1 січня 2024 р., а також внесено зміни до Порядку та умов надання цієї субвенції.

У державному бюджеті передбачено субвенцію на суму 304,6 млн грн, яку буде розподілено між регіонами у два етапи. На першому етапі вже розподілено 203,1 млн грн (рис. 9), на другому (у вересні) буде розподілено 101,5 млн грн з урахуванням чисельності учнів з ООП, що розпочнуть навчання у 2024/2025 н. р.

Найбільші кошти субвенції на надання державної підтримки особам з ООП до вересня 2024 р. отримають Дніпропетровська область – 18 674 тис. грн (9,2 % загальної суми), Львівська – 18 416,1 тис. (9,07 %), Київська – 17 427 тис. (8,58 %), Одеська область – 15 161,5 тис. грн (7,47 %) і м. Київ – 14 823,3 тис. грн (7,3 %). Ці регіони мають також найбільше ін-

клюзивних класів. Для Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Харківської, Херсонської областей розподіл коштів субвенції на першому етапі не передбачено.

Показником результативності державного фінансування інклюзивного навчання є відсоток здобувачів освіти з ООП, у т. ч. з інвалідністю, які одержали додаткові послуги за рівнями підтримки під час інклюзивного навчання за кошти субвенції з державного бюджету. Цей показник необхідно враховувати при формуванні звітів про використання коштів освітньої субвенції.

Отже, проведені дослідження офіційної статистичної звітності загальної середньої освіти дали змогу визначити стан і тенденції розвитку мережі ЗЗСО для здобуття освіти учнями з ООП. Аналіз було виконано крізь призму таких аналітичних показників, як-от: чисельність учнів з ООП та осіб з інвалідністю, що здобувають освіту в інклюзивних і спеціальних класах ЗЗСО, у спеціальних ЗЗСО; розподіл учнів з ООП за нозологіями; участь різних категорій пе-

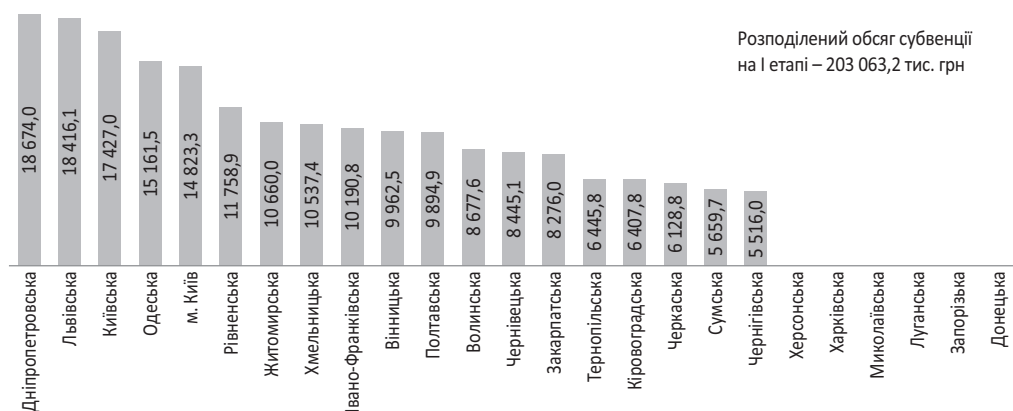

Рис. 9. Розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з ООП (перший етап до вересня 2024 р.), тис. грн
Побудовано авторами за: [18].

дагогічних працівників в освіті учнів цієї категорії; архітектурна доступність ЗЗСО та стан підвезення учнів.

Для розрахунку показників Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на 2023–2030 роки надано пропозиції щодо внесення змін до форм звітності: № ЗНЗ-1 «Звіт закладу загальної середньої освіти», № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти», № 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти», № Д-4 «Відомості про матеріально-технічну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій (без спеціальних ЗЗСО)».

У результаті аналізу розподілу коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2024 р. нами запропоновано для розрахунку показника результативності у звітах про використання цих коштів виокремлювати чисельність здобувачів освіти з ООП, у т. ч. з інвалідністю, які отримали під час інклюзивного навчання додаткові послуги, за рівнями підтримки за кошти цієї субвенції.

Надалі залишається потреба у вивченні й розрахунку показників відповідно до завдань ЦСР, індикаторів результативності Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на 2023–2030 роки, показників звітності Євростату тощо.

Список використаних джерел

1. Про затвердження плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 372-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text>.
2. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на 2023–2030 роки : проект / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuyedylya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-nacionalnoyi-strategiyi-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya-na-2023-2030-roki>.
3. План заходів на 2024 та 2026 роки з реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання в Україні на період до 2030 року : проект / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuyedylya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-planu-zahodiv-na-2024-2026-roki-z-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya-na-period-do-2030-roku>.
4. Kefallinou A., Symeonidou S., Meijer C. J. W. Understanding the value of inclusive education and its implementation: A review of the literature. *Prospects*. 2020. Vol. 49. P. 135-152. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09500-2>.
5. Changing Role of Specialist Provision in Supporting Inclusive Education: Final Synthesis Report / A. Kefallinou et al., eds.). *European Agency for Special Needs and Inclusive Education*. 2022. URL: https://www.european-agency.org/sites/default/files/CROSP_Final_Synthesis_Report.pdf.
6. Ярмола Н. А. Про результати фундаментального дослідження «Науково-теоретичні основи моделювання інклюзивного освітнього середовища», що виконується

в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. *Вісник національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5. № 2. С. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5211>.

7. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. URL: <https://tinyurl.com/3m8kkjuv>.

8. Сак Т. Організація навчання школярів із затримкою психічного розвитку різних психолого-педагогічних типів. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 1. С. 13–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2017_1_4.

9. Ярмола Н., Торон К. Системоутворювальна роль компетентностей в організації навчального процесу для дітей з особливими потребами. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип. 40. С. 99–106. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/34964>.

10. Інклюзивне навчання: інформ. посіб. для вчителів закладів загальної середньої освіти / упоряд.: Н. З. Софій, Ю. М. Найда. Київ, 2019. 52 с. URL: http://center-prpprck.ua/wp-content/uploads/2021/07/School_inclusive_education_brochure-2019.pdf.

11. Литвинчук А. О., Терещенко Г. М., Кур'янов А. В., Гайдук І. С. Удосконалення інформаційного забезпечення функціонування системи інклюзивної освіти. *Освітня аналітика України*. 2021. № 2 (13). С. 82–92. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-2-82-92>.

12. Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2023/2024 н. р.): інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2024. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/byuleten-zzso-2023-2024.xlsx>.

13. Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти державної і комунальної форм власності Міністерства освіти і науки України та приватної форми власності (2023/2024 н. р.): інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2024. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/byuleten-d-9-2023_2024.xlsx.

14. Відомості про матеріально-технічну базу та використання сучасних інформаційних технологій в закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО) Міністерства освіти і науки, інших міністерств і відомств та приватних закладах (2023/2024 н. р.): інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2024. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/byuleten_d_4_2023_2024.xlsx.

15. Про затвердження форм звітності з питань діяльності закладів загальної середньої освіти та інструкцій щодо їх заповнення : наказ Міністерства освіти і науки України від 30.07.2021 № 868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-21#Text>.

16. Про затвердження зведених таблиць з питань загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.10.2021 № 1072. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-zvedenih-tablic-z-pitan-zagalnoyi-serednoyi-o>.

17. Про затвердження форми звітності щодо чисельності та складу педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти та інструкції щодо її заповнення : наказ Міністерства освіти і науки України від 27.08.2018 № 937. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0997-18#Text>.

18. Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2024 році : постанова Кабінету Міністрів України від 09.04.2024 № 396. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-vykorystannia-subventsii-z-derzhavnoho-biudzhetu-mistsevym-s39690424>.

Valentyna Gapon

Ph. D. (Pedagogical), SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, v.gapon@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Mariia Sharaievska

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, m.sharaievska@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8605-2404>

Tetiana Derepa

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, t.derepa@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1283-7671>

DYNAMICS OF INDICATORS OF ACCESS TO GENERAL SECONDARY EDUCATION FOR PERSONS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract. *The education of children with special educational needs (SEN) is one of the priority areas for the development of modern education in Ukraine. The article analyses the indicators of accessibility of general secondary education for persons with SEN in accordance with the National Strategy for Creating a Barrier-Free Environment in Ukraine. The article presents data on the status of special and inclusive education for the period of 2014/2015-2023/2024 on the basis of official statistical reporting, identifies trends, key achievements and possible challenges to the implementation of the goals of the Strategy. The legal framework in the field of inclusive and special education was examined. Proposals for improving the statistical forms for the formation of indicators of access to general secondary education for persons with SEN were substantiated, which requires further analysis of the compatibility of these indicators with the Sustainable Development Goals (SDGs), performance indicators of the National Strategy for the Development of Inclusive Education for 2023-2030 and reporting indicators of the Statistical Office of the European Union (Eurostat), etc. The article also deals with the issue of allocation of subventions from the State budget to local budgets for providing state support to persons with SEN in 2024. It is proposed that in order to calculate the performance indicator in reports on the use of these funds, the number of pupils with SEN, including persons with disabilities who received additional services at the expense of this subvention, should be allocated. The relevance of the article's topic is due to the increased attention and demand of society on the need to include persons with SEN in the educational process and to provide them with quality educational services.*

Keywords: *person with special educational needs, inclusive education, inclusive classes, special classes, special institutions, educational and rehabilitation centres, performance indicators, subvention.*

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *On approval of the action plan for 2023-2024 for the implementation of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine for the period up to 2030* (Resolution No. 372-p, April 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n. d.). *Draft National Strategy for the Development of Inclusive Education for 2023-2030*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-nacionalnoyi-strategiyi-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya-na-2023-2030-roki> [in Ukrainian].

3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n. d.). *Draft Action Plan for 2024 and 2026 to implement the National Strategy for the Development of Inclusive Education in Ukraine until 2030*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-planu-zahodiv-na-2024-2026-roki-z-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya-na-period-do-2030-roku> [in Ukrainian].

4. Kefallinou, A., Symeonidou, S., & Meijer, C. J. W. (2020). Understanding the value of inclusive education and its implementation: A review of the literature. *Prospects*, 49, 135-152. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09500-2>.

5. Kefallinou, A., Kyriazopoulou, M., Ebersold, S., Skoglund, P., Rebollo Píriz, E., & Lučić Wichmann, M. (Eds.). (2022). Changing Role of Specialist Provision in Supporting Inclusive Education: Final Synthesis Report. *European Agency for Special Needs and Inclusive Education*. Retrieved from https://www.european-agency.org/sites/default/files/CROSP_Final_Synthesis_Report.pdf.

6. Yarmola, N. (2023). On the results of the fundamental research "Scientific and theoretical foundations of modeling inclusive educational environment" carried out at the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the NAES of Ukraine. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 5(2), 1-8. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5211> [in Ukrainian].

7. Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. (2016). *Inclusive education: from basics to practice*. Kyiv: TOV "ATOPOL". Retrieved from <https://tinyurl.com/3m8kkjuv> [in Ukrainian].

8. Sak, T. (2017). Organization for teaching of students with mental retardation of different psychological and pedagogical types. *Exceptional child: teaching and upbringing*, 1, 13-20. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2017_1_4 [in Ukrainian].

9. Yarmola, N. A., & Torop, K. S. (2021). The system-forming role of competence in the organization of the scientific process for children with special needs. *Scientific magazine of the National Pedagogical Dragomanov University*, 40, 99-106. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/34964> [in Ukrainian].

10. Sofii, N. Z., & Naida, Yu. M. (Eds.). (2019). *Inclusive education: informational manual for teachers of general secondary education institutions*. Retrieved from http://center-prpp.ck.ua/wp-content/uploads/2021/07/School_inclusive_education_brochure-2019.pdf [in Ukrainian].

11. Lytvynchuk, A., Tereshchenko, H., Kyrianov, A., & Gaiduk, I. (2021). Improvement of information support for the functioning of the inclusive education system. *Educational Analytics of Ukraine*, 2(13), 82-92. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-2-82-92> [in Ukrainian].

12. SSI "Institute of Educational Analytics". (2024). *Data on general secondary education institutions of the Ministry of Education and Science of Ukraine, other Ministries, authorities and private institutions (2023/2024 academic year)*. Kyiv. Retrieved from <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/byuleten-zzso-2023-2024.xlsx> [in Ukrainian].

13. SSI "Institute of Educational Analytics". (2024). *Data on special general secondary education institutions of state and communal ownership of the Ministry of Education and Science of Ukraine and private ownership (2023/2024 academic year)*. Kyiv. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/byuleten-d-9-2023_2024.xlsx [in Ukrainian].

14. SSI "Institute of Educational Analytics". (2024). *Data on facilities and modern information technologies usage in general secondary education institutions (without special general secondary education institutions) of the Ministry of Education and Science of Ukraine, other Ministries and authorities and private institutions (2023/2024 academic year)*. Kyiv. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/byuleten_d_4_2023_2024.xlsx [in Ukrainian].

15. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). *On approval of reporting forms on the activities of general secondary education institutions and instructions for their*

completion (Order No. 868, July 30). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-21#Text> [in Ukrainian].

16. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). *On approval of consolidated tables on general secondary education* (Order No. 1072, October 7). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-zvedenih-tablic-z-pitan-zagalnoyi-serednoyi-o> [in Ukrainian].

17. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018). *On approval of the reporting form on the number and composition of pedagogical staff of general secondary education institutions and instructions for its completion* (Order No. 937, August 27). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0997-18#Text> [in Ukrainian].

18. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). *Some issues of using the subvention from the state budget to local budgets to provide state support to persons with special educational needs in 2024* (Decree No. 396, April 9). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-vykorystannia-subventsii-z-derzhavnoho-biudzhetu-mistsevym-s39690424> [in Ukrainian].